

Prof. Dr. M. Zeki KUŞOĞLU

BİZDE ve DÜNYADA MADALYA HEYKELTİRAŞLIĞI

ZKS
ZEYTİNBURNU
KÜLTÜR SANAT
zeytinburnukultursanat.com

03 Kasım – 26 Kasım 2012

Sunuş

Değerli Sanatseverler,

Tarihin başlangıcından beri dünya üzerinde yaşayan tüm topluluklar, zamana ve mekâna imzalarını farklı farklı şekillerde bırakmışlardır. Bir uygarlığı anlamanın en önemli yolu, onun hakkında bize dünyayı algılayış biçiminden tutun, güzellik duygusuna kadar pek çok ipucu verdiği için sanattan geçer.

Bu anlayışla bizler, kaybolmaya yüz tutmuş değerlerimize, sanatın farklı türlerinde nitelikli eserler vermiş usta isimlere kapılarımızı açarak bir yandan geçmiş uygarlıkları anlamaya bir yandan da geleceğimize ışık tutmaya yönelik adımlar atmaya devam ediyoruz.

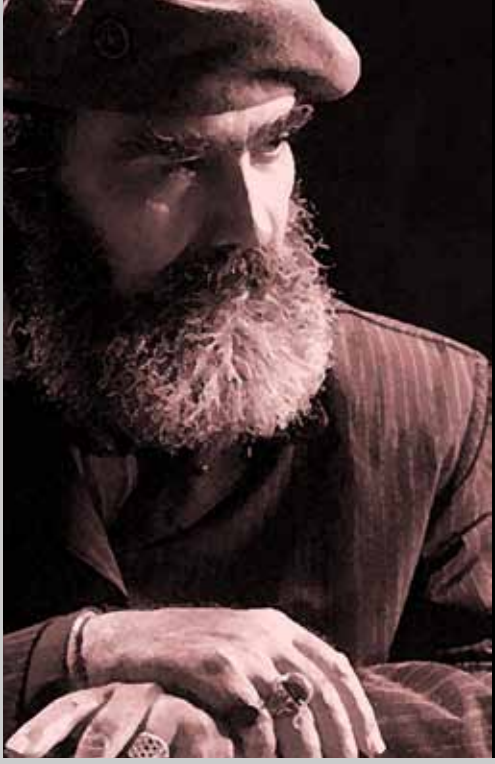
Kökeni Lidyalılara kadar uzanan madalya ve paralar, bir sanat eserinden bekleneceği üzere toplumların tarihlerine ışık tutan; madeniyle refah düzeyini, işçiliğiyle estetik anlayışını ifşa eden minyatür birer anıt gibidirler.

Ömrünü sanata vakfetmiş; onların muhafazası, geleceğe aktarılması için nadide eserler toplamış, akademik alanda yaptığı değerli çalışmalar yanında birçok sanat eserine de imza atmış olan Prof. Dr. M. Zeki Kuşoğlu, bu az bilinen sanat dalına itibarını iade etmiştir.

Avrupa'dan Osmanlı'ya, Sovyetler Birliği'nden Cumhuriyet Türkiye'sine, pek çok madalya ve para örneğinin yanı sıra sanatkârımızın kendi madalya çalışmalarının da sergilendiği "Dünyada ve Bizde Madalya Heykeltıraşlığı" sergisine ev sahipliği yapmaktan onur duyuyoruz.

MURAT AYDIN

Zeytinburnu Belediye Başkanı

Prof. Dr. MEHMET ZEKİ KUŞOĞLU

1943 yılında Gaziantep'te doğdu. 1949'da İstanbul'a yerleşti.

1964 yılında Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'ndan mezun oldu.

Aynı yıl devlet bursu kazanıp, ihtisas için Almanya'ya gitti. 1969 yılında ihtisasını tamamlayarak yurda döndü. Almanya ve Avrupa'nın çeşitli müze ve kütüphanelerinde yaptığı inceleme sonucunda Türk-İslam ve doğu sanatlarına ilgi duydu. Yurda dönünce, dönemin hayatta olan bütün sanatkarlarıyla temasa geçip, teorisinin yanında pratiğini de geliştirdi. Özellikle ahşap, taş ve maden sanatlarıyla ilgilendi. Onların klasik ve çağdaş yorumlarıyla sergiler açtı, makaleler ve kitaplar yazdı, konferanslar verdi. Ulusal ve uluslararası kongelerde 100'ün üzerinde tebliğ, bir o kadar kongferans verdi. Yurtiçi ve yurtdışında 70'in üzerinde kişisel sergi açtı ve bir o kadar karma sergiye katıldı.

Yayınlanmış Kitapları:

*Mezartaşlarında Hüve'l Baki, İstanbul, 1984.

*Dünkü Sanatımız Kültürümüz, İstanbul, 1994.

*Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1994.

*Osmanlı Kartvizitleri, İstanbul, 1996.

*Neler Söyledim, Neden Söyledim, İstanbul, 1997.

*Sözüm Bu Ülkeyi Sevenlere, İstanbul, 1998.

*Tılsımdan Takıya, İstanbul, 1998

*Düşünmek Bizden Irak, İstanbul, 2005

*Gelenekten Geleceğe Köprü İnsanlar, İstanbul, 2006.

*Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 2006.

*Türk Okçuluk ve Sultan Mahmud'un Ok Günlüğü, İstanbul, 2006.

*Osmanlı Arması, 2008.

*Osmanlı Mühürleri, 2008.

*Osmanlı Medeniyetinde 33 Kadim Sanat, 2010.

Almış Olduğu Ödüller:

*Federal Almanya Hessen Eyaleti'nin açmış olduğu "Halk Yüksek Okullarını Tanıtma" Konulu afiş yarışmasında 1.lik ödülü (1968)

*Boğaziçi Başarı Ödülü (1983)

*Boğaziçi Başarı Belgesi (1984)

*İstanbul '87 Özgün Takı Yarışması 2.lik ödülü (1987)

*Motif Kültür Vakfı Halkbilim Ödülü (1989)

*Beyaz Altın Semineri Şükran Belgesi (1989)

*IRCICA ve ISAR Şükran Belgesi (1999)

*Eskader 2012 Ödülleri: Osmanlı Medeniyetinde 33 Kadim Sanat (2010)

Sanatçının
kendi eseridir

Başlangıcından Bugüne Darp Eserleri

BAŞLANGICINDAN BUGÜNE DARP ESERLERİ

PARA ve MADALYALAR,

Gerek para olsun, gerek madalya bir kazanılmış hakkın, bir başarının ödüllendirilmesidir. Ödül olarak verilen madalyalar özel zaman ve şartların ödülü olur iken, para her alanda ve her zaman verilebilen bir ödülüdür. Mesela işçi memur çalışmasının ödülünü ay veya hafta sonunda maaş olarak alırken çiftçi, yetiştirici ise ödülünü mahsulünü satarak alır. Her ödülün karşılığı da her zaman para değildir. Okullarda verilen karne, diploma, kurs başarı belgeleri yada takdir belgeleri ve benzeri şeyler hep ödüldür. Maddi ödüllerden başka birçok alanda onurlandırma, yâd, iftihar maksatlı manevi ödüllendirmeler de vardır.

Kitabımızın konusu ne maksatla verilirse verilsin, ödül olarak verilen madalyaların sanat olarak boyutu ve fiziki yapılarıdır.

Tarihte bilinen ilk ödülün eski Yunan'da savaşta başarılı olmuş komutanlara yunana para birimi olarak Dekadrachmi (10 drachmi) olduğu bilinir. Çok az sayıda basılmış olan bu para 42 gr ağırlığında ve has gümüştü. Bu sebeple kataloğumuzda madalyalar mevzuna madeni paranın tarihi ile başlamak uygun bulduk.

Endüstri devrimi fiziki kuralların sanayiye uygulanmasının bir başka adıdır. O zamana dek İnsanlar gözlem yoluyla kendi pratiklerini birleştirerek alet yapıyor ve bu aletlerle eşya yapıyorlardı. Altın kaç derecede erir? Gemi denizde, hangi kanunla yüzer? Yerçekimi nedir? Bilmezlerdi ama onları kullanarak çok şeyleri yaparlardı. İlaçları yoktu ama otacılar (ottan, kökten, meyveden ilaç yapanlar) vardı.

İşte o insanlar önce kendi arkaiklerini daha sonra klasiklerini ve günün imkanları içinde akabinde acıyı ve sevinçlerini semiotikin (anlam bilimin) ruhu gölgesinde, zenaat ve sanat yoluyla maddeye nakşederek, sanatlarına duygularını katarak Helenistiklerini oluştururlar. Bunlar için tek kullandıkları araçları kalemleri ve çekiçleriydi. O zaman, sanatları kalem ve çekicinin beraberliğinde oluşmuştur diyebiliriz.

KALEM

Kalem aslında hepimizin bildiği kağıt üzerine yazı yazmaya yarayan aletin adı değildir. Esasen kalem madene ve taşa şekil veren, önceden bakır bilahare bronz, daha sonra demir, çelik ve en sonunda da ucunda elmas olan ağız keskinleştirilmiş çubuğun adıdır.

İşlevi yontma taş devriyle başlar. Bu kalemler çeşitli ağız şekilleriyle malzemeyi yontmak, kazımak, delmek, oymak ve zeminde çizgiler meydana getirmek amacıyla kullanılırdı.

Ürünlerin ve eşyanın takasının ne kadar sürdüğünü kesin olarak bilmek zor. Ancak değiş tokuşun, takasın insanları pek tatmin etmediği belliydi ki insanlar arayış içindeydiler. Sonunda her malın bir değerinin, elde edilişine ve zorluk derecesine göre itibarı bir değerinin olduğunun anlaşıldığı dönemlere gelinmişti.

Neticede kendisi de bir takas aracı olan malzemenin de bazı özelliklerinin olması gerekirdi. Onun da en önemli vasfının tabiatla az bulunur, üstün vasıflı bir şey olması gerekirdi. Yani taştan yeni tabiatla bol bulunan ve az dayanıklı bir malzemeden olmamalıydı. Altın ve gümüş bu vasıflara çok uygundu. Ama ölçülendirilmesi gerekiyordu.

Şehirleşme büyük ölçeklere yönelmişti haliyle "taşınma suyla değirmen çevrilmez" misali çeşitli gramajlarda maden kesmek yetmezdi. Toplulukları sevk ve idare edenler Onu da bulmakta gecikmediler. Bu işte devletin disiplinli çatısı altında madenle haşır neşir ustalar da bulundu ve ilk darphaneler vücut bulmaya başladı.

Böylece para icat edilmiş oluyordu. Bugün günlük hayatımızın olmazsa olmazlarının başında gelen, bizim nefes almak gibi tabii bulduğumuz para, çok ama çok zor aşamalardan geçerek günümüze gelmiş bir çalışmanın mahsulüdür. Bugün gelinen noktada para kültürü asırların yorgunluğu ile olsa gerek kartlaşmaya başlamıştır.

Çağın insanları paraya gençlik aşısı geliştirmekle meşguller. "Akıllı-Parakart" Tartışılmaya, geliştirilmeye başlanmıştır. Para sanat ve tasarım yönüyle madalya ile son yüzyıldır mecralarını ayırmış ve endüstriyel bir kulvarda koşturmaktaydı zaten. Geçmişten farklı olarak elektronik kod ve kriptolarla yüklendi, ülkelere göre tür ve çeşitleri oldukça arttı. Sanatı, sanatçıyı enflasyona uğratarak büyük bir vefasızlıkla uzaklaşan para sonunda kendi de enflasyonla buluştu ve içine iktisadi ve içtimai olarak hangi değerlerin, hangi kriterlere göre yüklendiği veya yüklenebileceği belli olmayan, her şeyden önce ne denli güvenli olduğu henüz çok belli olmayan akıllı-para kart, asırların parasının adeta celladı gibi kapıda beklemektedir.

İlk paranın Lidyalılarca (M.Ö 700) yılında yapıldığını biliyoruz ama bu fikre kimlerin hangi düşüncelerle para yaptığını bilmiyoruz? Bu paraların nasıl ölçülendirildiğini de

Acaba bu icat hemen benimsendi mi? Yoksa uzun yıllar her yeni şey gibi benimsenmedi mi? Bilemiyoruz.

Altın gümüş ve bakırdan yapılan bu paralar hangi kıstaslara göre değerlendirildi? Baskı adetleri sınırlandırılmış mıydı? Devlet bundan ne oranda kazançlı çıkmıştı?

Peki bu Lidya'lılar kimdi? O bahsi diğer kısımlarda anlatacağız

Lidya Elektronları

Nehir yataklarında bulunan altının ve gümüşün beraberliği; Elektron öncelikle hazırlanmış bir alaşım değildi ve (M.Ö.7. YY da) “Paletolos Dağı” çevresindeki nehir ve ırmaklarda ve çevre kazılarında tabii olarak bulunuyorlardı. Elektrondan saf altın ve gümüş elde etmek M.Ö.6.Y.Yılın ilk yarısında “Paktolos” çayına yakın şehir duvarları dışındaki ocaklarda yapılıyordu.

Herodotos’un kayıtlarında ki Sordeis (Sard) sikkeleri

Altın 1064 derecede gümüş 660 derecede erir. Ephesos (Efes) Sikkelerinin çoğunda aslan başı profilden resmedilmiştir. Lidya kralı Kroisos M.Ö.6.Y.Yılda elektronları toplatılmış ve eriterek arındırmış ve yeniden saf altından ve saf gümüşten sikke bastırmıştır.

M.Ö.515 civarında Pers Kralı Dareios (Daryus) (M.Ö 522-486) Krosios’un aslan-boğa mücadelesi sikkelerini ortadan kaldırmış ve yerine ok atan, mızrak atan paraları kendi adına bastırmıştır.

Halkımız bu paralara fasulye diyor. Onlar yalnız fasulye para demiyor, şeklinden dolayı orta boy paralara mercimek, daha küçük olanlara ise bit para diyorlar.

Bunlar definecilerin kendileri arasında pratik isimlendirmeleri. Belki bu isimlendirmeler kaçak kazı yapanların önceleri kendi aralarındaki şifreydi kim bilir?.

Konuyu biraz daha detaylandıralım , peki bu paralar nasıl hazırlanırdı ?

Bu uygulamaların iki safhası vardı. İlki hangi madenden yapılacaksa; Ayarı, çapı, baskıdan sonra sahip olacağı kıymeti (eski paraların üstünde bugünkü gibi kıymet paraları yoktu) ve gramajı tespit edilirdi. Bu işin fiziki yanıydı, şimdi sıra işin sanat, hüner kısmına gelmiştir..

Her şeyin ilkel, arkaik olduğu bir zamanda iki, üç mm çapında ve iki- üç gram ağırlığında altın veya gümüşün üstüne iptidai aletlerle bugün dahi yapımı insana parmak ısırtacak insan veya hayvan kabartması yapmak, bir sanatkâr olarak beni şaşırtmaktadır.

Dönemin sanatkârı, kendi yaptığı bronz ve daha sonra çelik kalemlerle, yine maden üzerine çalışıyorlardı. Alt ve üst kalıpları da yine madendendi.

Eskilerden günümüze gelmiş bir söz vardır “kuyumcu hassasiyetiyle çalışmak” diye. Gerçekten de büyüteç olmadan bu küçük kalıpları hem de dişi olarak yapmak, onları harikalar harikası kılmakta.

Bu kalıplardan onlarda büyük veya küçük sarma dolmalarına benziyorlardı ve alt kalıp büyük bir ağaç kütüğü üzerine yerleştirilirdi.

Yanda bulunan ocakta tavlınmış maden kor halinde iken dişi kalıp üzerine konur ve zaman geçirmeden dişi üst kalıpta dikkatlice üzerine yerleştirilir ve büyükçe bir çekiçle hayli güçlü bir darbe ile üzerine vurulurdu.

Yukarıda belirttiğimiz şekilde hazırlanan para pulunun kor halinde olması onun yumuşaması manasına gelir. Zira soğuyan maden oldukça sertleşir. Hatırlanacağı üzere kılıç ustaları da kılıcı şekillendirmek için madeni bir çok kere tavlama ve kor halinde iken şekillendirmek durumundadırlar. Günümüzde çekicin yerini presler almış olmasına rağmen tavlama halen mevcuttur.

Lidyalılardan günümüze pek çok millet pek çok para ve madalya bastı. Madalyalar genellikle komutanlara, mesleğinde başarılı insanlara, sporculara, sanatçılara onları ödüllendirmek ve toplum katında yüceltmek için yaptırılır ve çok özel törenlerle (seremonilerle) verilir. Üzerlerinde günümüz paraları gibi kıymet karşılıkları belirtilmez. Paralarda ise ilk ve orta dönemlerinde üzerlerindeki değerleri belirten rakam veya yazılar yoktu.

Başlangıcından günümüze kadar yapılan madeni para ve madalyaların büyük bir kısmı dönemin ustalarının eserleridir. Ancak onlar da tıpkı bizim hat sanatımızda aşağı yukarı bütün hattatlar bilinirken, onlardan hiçte aşağı kalmayan hatta artıları olan (madene ters ve hassasiyetle işleme) bu sanatkarların, hayatları pek bilinmemiştir.

Bu madalya sanatçıları ve (Osmanlı Kültüründe) hakkâkları ki bazen madalyadaki yazıları çalışan hâkkaklar da ayrı sanatçı olurlardı.

Kanaatim o ki onları yazı hakkâkları ve figür hakkâkları olmak üzere ikiye ayırmak lazım.

Bu uygulama Osmanlı Madalyalarında sıkça görünür. Yani bu madalyaların şekli (figür) kısımları yabancı, İngiliz, Fransız ve ya bizim yerli azınlık ressamalar, yazıları ise ünlü Türk hakkâklarına kazdırılırdı.

Osmanlı Dönemi Madalyaları

Osmanlı'nın kuruluşundan (1299), Tanzimat'a kadar (1839-1876) takribi 577 yıl boyunca devlet ve Millet hayrına hizmet ve yararlılıklar gösteren kişilere ödül olarak; başta arazi, tımar, has, zeamet, köşk, küfe, kumaş, kese (bir yada birkaç adet içinde altın ya da para) benzeri verilirdi.

"Dile benden ne dilerse" sözü ile verilirdi bunlar. Bu söz mana ve madde sultanlarının, insanlara lütfunun sonsuzluğunun bir delili olarak günümüze gelmiş bir darb-ı meselidir.

Batılılaşma hareketleri, batının ölçülerini benimseyiş ile onların değerlerinin Osmanlı değeri olması manasına geliyordu.

Nitekim şekil itibarıyla tam bir madalya olmasa bile Sultan I.Mahmud (1696-1754) zamanında altın dikdörtgen plaka olarak yapılmış, yaklaşık 42.2x64.9 mm ebat ve 36.47 gr ağırlığındadır.

Ön yüzünde; Tuğra vardır ve üzerinde "Mahmud Hân bin Mustafa el-muzaffer dâima" ibaresi yazmaktadır.

Arka yüzünde ise; Esta'üzü billah; "Fallahu hayrun hâfizen ve hüve erhamü'râhimin" yani Yusuf Suresi 64. Ayeti yazmaktadır. Mealen "Allah koruyanların en koruyanı, cömertlerin en cömerdidir." yazılı olan "ferahi" adlı madalyadır.

Daha sonra Sultan III.Osman (1699-1757) döneminde Sikke-i Cedid madalyası çıkartılmıştır. Bu madalya beyzi(oval) şekilli olup 26x37 mm kutrunda ve 25 gr ağırlığındadır.

Ön yüzünde; "Osman Hân bin Mustafa el-muzaffer dâima" (Allah, Mustafa'nın oğlu Osman Hân'ı daima muzaffer etsin)

Arka yüzünde ise; "Sikke-i cedid durube fi İslâmbol 1168" yazmaktadır.

Osmanlı'da üçüncü altın madalya ise I.Abdülhamid (1774-1789) zamanında darp edilmiş olan "maşallah" madalyasıdır. Bunlara "madalyon" da denilmektedir. Bu madalya daire şeklinde olup 33.9 mm çapında ve 44,5 gr ağırlığındadır.

Sakat Madalyası

**Hamidiye-Hicaz
Demiryola Madalyası**

Nişan-ı İftihar Madalyası

Ön yüzünde; "Abdülhamid Hân bin Ahmed el-muzaffer dâim" yazılıdır.

Arka yüzünde ise; Çelenk içinde istifli "Maşallah" (Allah'ın dediği olur) ibaresi yazılıdır.

Burada Osmanlı'da darp edilmiş diğer madalyalara geçmeden önce başa dönmemiz yani Fatih Sultan Mehmet (1451-1481) zamanına dönmemiz gerekir. Zira Fatih İtalyan ressam ve heykeltıraş Gentile Bellini'ye siparişi vardır. Bu madalya bronzdan yapılmış olup 92 mm çapında ve 168.5 gr ağırlığındadır.

Ön yüzünde; Magni Sovlltan Mohameti İmperatoris " (Büyük Sultan Muhammed İmparator)

Arka yüzünde ise; "Gentiles Bellines venetsvs Eqves Avrattvs Comes Palatin vs." (Yapan Venedikli şövalye ve Palatinio Kontu Gentile Bellini.) Bu yüzdeki üç taş Fatih'in İmparatorlar İmparatoru olduğunu temsil eder.

Fatih Sultan Mehmet için yaptırılmış daha üç madalya vardır. Onlarda;

Lorenze le Medici tarafından Bertaldo di Giovanni'ye sipariş edilmiş olan bronz madalya

Aragon Kralı Ferrante tarafından Costanzo da Ferrara'ya sipariş edilmiş olan madalya

Hakkâk Armand-Aguste Caqu'enin 1823 tarihli bronz madalyası

Şimdi kaldığımız yere dönerek Cumhuriyete dek bazı madalya adlarını sıralayalım.

Sultan I.Mahmut dönemi

* Ferahi 1730 1143 AV

Sultan III.Osman dönemi

* Sikke-i Cedid 1754 1168 AV

Sultan I.Abdülhamid dönemi

* Maşaallah 1774 1187 AV

Sultan III.Selim dönemi

* Vaka-i Mısıriye 1801 1216 AV 4 Boy AR (4 Boy)

Sultan II.Mahmud dönemi

* Hilal-i Osmani 1824 1240 AV-AR
* Cami-i Nusred (İşkodra) 1831 1247 AV-AR-(AE) 3 Boy
* Hünkar İskelesi 1833 1249 AV-AR-AE
* Hadim-ül Haremeyniş Şerifeyn 1837 1253 AR
* Makteb-i Tıbbiyenin Açılışı 1838 1254 AV

Sultan Abdülmecid dönemi

* Atik İftihar 1839 1255 AV-AR-AE
* Tarihsiz İftihar 1840 1256 AV
* Akka 1840 1256 AV-AR-AE
* Sancaklı Akka 1840 1256 AR
* Tashih-i Ayar 1844 1260 AV-AR-AE (3 Boy)
* Kürdistan 1846 1263 AV-AR-(AE) (2 Boy)
* Hıttı-i Yemaniye 1846 1263 AV-AR-AE
* Mekteb-i Rüşdiye Aferin 1847 1264 AR-AE Yıldızlı
* Tamir-i Ayasofya 1848 1266 AV-AR-AE
* Bosna 1849 1266 AV-AR-(AE)
* Tanzimat-ı Hayriye 1850 1267 AE-Yıldızlı AE (Yurt dışında yaptırılmıştır)
* İftihar 1853 1270 AV-AR
* Sinop 1853 1270 AE (Yurt dışında yaptırılmıştır)
* Silistre 1854 1271 AV-AR
* Sancaklı Silistre 1854 1271 AV-AR
* Büyük Silistre 1854 1271 AE (Yurt dışında yaptırılmıştır)
* Kırım 1854 1271 AR (La Crimea)
* Kırım 1854 1271 AR (La Crimea)
* Kırım 1854 1271 AR (La Crimea)
* Büyük Kırım 1854 1271 AE (Yurt dışında yaptırılmıştır)
* İttifak 1854 1271 AE-PB (Yurt dışında yaptırılmıştır)
* Bahri Siyah ve Tuna 1854 1271 AE (Yurt dışında yaptırılmıştır)

* Sivastopol 1854 1271 AV
* Kars 1854 1272 AV-AR-(AE)
* Büyük Kars 1854 1272 AE (Yurt dışında yaptırılmıştır)
* Demiryolu 1855 1272 AE-PB (Yurt dışında yaptırılmıştır)
* Hattı Hümayun 1856 1273 AE (Yurt dışında yaptırılmıştır)
* Nişan-ı İftihar 1858 1275 AV-AR
* Tahlisiye 1859 1276 AR
* Takdir-i Hüner 1859 1276 AV-AR-AE-Yıldızlı AE
* Zaptiye Çavuşu 1860 1277 AR

Sultan Abdülaziz dönemi

* Karadağ 1862 1279 AR
* Sergi-i ummi-i Osmani Hirfet, Sanat, Ticaret 1862 1279 AR
* Sergi-i ummi-i Osmani Ziraat ve Sinaat 1862 1279 AV-AR-AE
* Şişhaneli Tüfek Madalyası 1862 1279 AV-AR
* Nişan-ı Endahı 1863 1280 AR
* Kolera 1865 1282 AR
* Atik Girit 1868 1285 AR

Sultan II.Abdülhamit Dönemi

* Rusya Muharebesi 1887 1294 AR (Çiçekli Tuğra)
* Rusya Muharebesi 1887 1924 AR (El Gazili Tuğra)
* Plevne Muharebesi 1887 1924 AR
* Tarz-ı Atik İmtiyaz 1878 1296 AV-(AE)
* Tarz-ı Cedid Büyük İmtiyaz 1882 1300 AV-AR
* Küçük İmtiyaz 1884 1302 AV-AR
* İftihar(Sanayi) 1884 1302 AV-AR (Büyük Çelenkli)
* İftihar (Sanayi) 1884 1302 AV-AR (Küçük Çelenkli)
* Alman Mülakatı 1889 1307 AV-AR-AE (2 Boy)
* Tarz-ı Cedid Girid 1890 1308 AV-AR
* Liyakat 1890 1308 AV-AR
* Tarz-ı Cedid Yemen 1892 1310 AV-AR (Yan Yana Tarihli)
* Tarz-ı Cedid Yemen 1892 1310 AV-AR (Alt Alta Tarihli)
* Ziraat ve Sinaat 1892 1310 AV-AR-AE
* Hareket-i Arz 1894 1312 AV-AR-AE (3 Boy)
* Anadolu Musabiinine İane 1895 1313 AR-AE-AL
* Tesisat-ı Askeriye İanesi 1896 1314 AV-AR-AL (2 Boy)
* Yunan Muharebesi 1896 1314 AR
* Evladı Şüheda İane Sergisi 1897 1315 AR-Yıldızlı-AR-Ni-(AL) (3 Boy)
* Maarif 1899 1317 AV-AR
* Hamidiye Hicaz Demiryolu 1900 1318 AV-AR-Ni (2 Boy)
* Hicaz Demiryolu Maan Mevkii 1904 1322 AV-AR-Ni (2 Boy)
* Harir Müsabakası 1904 1322 AV-AR-Yıldızlı AR-AE (Büyük Tip AE)
* Son Yemen 1905 1323 AR-(Ni)
* Hicaz Demiryolu Medinc-i Münevvere Mevkii 1908 1326 AV-AR-AE

Sultan Reşad Dönemi (Osmanlıca Tarihler Rumi)

* Kanun-u Esasi	1909	1325	AV-AR
* Kanun-u Esasi Hilali	1909	1325	AV
* Bursa Sergisi	1909	1325	AV-AR
* Belediyenin İlk İçtimai Hatırası	1909	1325	Yıldızlı AE
* Abide-i Hürriyet	1913	1329	AE
* Hamidiye Kruvazörü	1912	1328	AV-AR-Nİ-AE (3 Boy)
* Donanma İlane	1912	1328	AV-AR-AE
* Hilal-i Ahmer	1912	1328	AV-AR-AE
* Kahire Seyahati (Tayyare)	1914	1330	AV-AR-AE
* Müdafa-i Milliye Bıçkı Yurdu	1914	1330	AV-AR-AE
* Harp	1914	1330	Bakfon (Mineli)
* Hilal-i Ahmer Sergisi	1917	1333	(Yurt Dışında Yaptırılmıştır.)
* Alman Mülakatı	1917	1333	AV-AR-AE
* Avusturya Mülakatı	1918	1334	AV-AR-AE
* Çanakkale Ziraat Sergisi	1918	1334	AR-AE

Sultan Vahideddin Dönemi

* Traktör Müsabakası	1921	1337	AV-AR-AE
----------------------	------	------	----------

Son Dönemde Okullar Spor Kulpleri ve Derneklerce Bastırılan Osmanlı Madalyaları

* Darülfünun	1909	1325	AL-(AE)
* Kadıköy İttihad-ı Osmani Mektebi	1910	1326	AR-AE
* Galatasaray Futbol Klübü Hatırası	1910	1326	AR-AE
* Galatasaray Terbiye-i Bedeniye Kulübü	1910	1326	AE
*Macar Züvvarı Hatırası	1910	1326	Yıldızlı AE (?)
*İhtifal-i Milli	1916	1332	AR
*Bezm-i Alem Valide Sultanisi	1916	1332	AR
* Ticaret Mekteb-i Alisi	1916	1332	AR
*Fenerbahçe İdman Yurdu	1917	1333	AE
* Kadıköy Fukaraperver Cemiyeti (Çiçek Bayramı)	1917	1333	AR
*İttihad Ispor	1917	1333	AR

Cumhuriyet Dönemi Madalyaları

Cumhuriyetin ilk ve en önemli madalyası tasarımı ressam ve heykeltıraş Ahmet Mesrur İzzet Bey (1873-1952) tarafından yapılan "İstiklâl Madalyasıdır". Bu bir yarışmanın galip madalyasıdır. İlki eski harflerle yapılmış olan bu madalya harf devriminden (1927) sonra yeni harflerle darp edilmiştir.

Burada Sanatçı'nın hayatından kısaca bahsetmekte fayda var. Zira Mesrur Bey Osmanlı'nın son döneminde yapılan para, pul, nişan, madalyon ve madalyaların önemli bir kısmını yapmış olan sanatçımızdır.

Yine Ahmet Mesrur İzzet Bey Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ve en önemli para ve pul tasarımcısıdır. Kitapta örnekler O'nun ne denli velût ve mahir, usta bir sanatçı olduğunu sizlere gösterecektir.

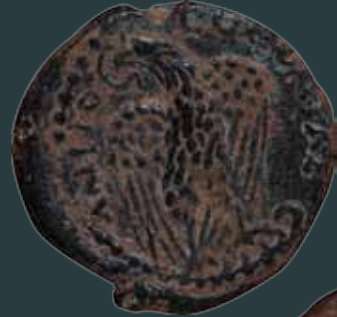
Ancak O'nun bu denli başarılı ve mahir bir sanatçı olmasına rağmen pek bilinmeyişi (Hakkında ilk kitap 2003 tarihli ve araştırmacı Celil Ender Bey'e aittir) kanaatimce dürüstlüğünden, kaçtığı ikbal zevalinden ve kimseye eyvallah etmeme kemalinden kaynaklanmış olabilir.

Darphane-i Hümayun Müdürlüğü de yapmış olan Mesrur İzzet Bey'in bu görevinden alınma sebebi "Kemalci" (Mustafa Kemal taraftarı) olduğu iddiasıyla jurnallenmesi olmuştur. Ancak Cumhuriyet dönemin de ise bu görevine iade edilmemiştir. Halk deyimiyle adeta "ne İsa'ya ne Musa'ya yaranamayan" bu çok yönlü sanatçımız sanat hayatını İstanbul Kapalı Çarşı iç bedesteninde açtığı dükkanında sürdürmüştür.

Ahmet Mesrur İzzet Bey antikaya da çok meraklıdır. Dükkanına aldığı kırk, eksik ya da bozuk antikaları tamir eder ve satardı. Devletin ve büyük sanayi kuruluşlarının açtıkları yarışmalara girer ve çoğu zaman kazanırdı. Cumhuriyet döneminin eski ve yeni paraları ve pulları dışında çoğu kıymetli evraklarının tasarımı da yine O'na aittir.

Ayrıca Yıldız Porselen Fabrikası Müdürlüğü yapması ve burada çinicilik mektebini kurması O'nun önemli bir çini ustası olduğunu da göstermektedir. Nitekim Sultan II.Abdülhamid, Alman İmparatoru II. Wilhelm'e O'na yaptırdığı çini vazoyu hediye etmiştir.

Kültür ve sanat dünyamızın böylesi velût, mahir ve mütevazı bir sanatçısı adına bir gün, sergi veya söyleşi olarak bir anma programı tertip edilmediğine göre kıymetinin bilinip bilinmediğini fakirane bir sanatçı olarak Siz sayın okuyucuların değerli takdirlerine bırakıyorum.

MADALYA SANATKARLIĞI ve SANATLI MADALYALAR

Batıda madalya sanatkarlarına ve onların yapmış oldukları madalyalara ne kadar önem verildiğini pek bildiğimi söyleyemem. Ancak gördüğüm çok sayıda sanat tarihi kitabında onlara yarılmış bir yerinde olmadığını bu sanatın içinde yıllarını harcamış bir kişi olarak görmediğimi ve bilmediğimi söyleyebilirim.

Batı'da geçen yıllarım ve daha sonraki kırk yıl içinde sanat tarihine girmemiş olan çok önemli eserler gördüm. Bu bende her sanat ve sanatçının her zaman sanat tarihi içinde layıkıyla yerini almadığı düşüncesini oluşturmuştur.

Zenaat ve Sanatın bilinirliği ve tanınırlığı ve gelişimi sanat tarihçilerinin ve araştırmacıların sınırlı inisiyatifine bırakılmayacak kadar önemlidir. Aksi halde dünya sanat tarihi resim-heykel ve mimari üçgeninde şekillenmeye, öyle bilinmeye sanatı, yavanlaştırıcı ve sıradanlaştırıcı etkisine devam edecektir. Öteki sanatlar mı diyeceksiniz? Evet onlarda öteki olarak kalmaya devam edecektir.

“Madalya” mevzuda işte öteki sanatlardan biridir. Bir anlamıyla resim ve heykel arasına sıkışmış bir sanat.

Kendim küçük ölçekli tasarımlarla uğraşıyorum. Kutru yarım metreyi aşan fazlaca işim yoktur. Lakin yüzlercesi 3-5 cm arasına sıkışmış kalmıştır. Şahsen ta ki 1271 yılında Hâtimet'ül Eş'ar (Fatin Tezkiresinde)

“Maksat sanat ise mısra-ı berceste kafidir.

Acep hayretteyim sedd-i İskender hususunda”

Diyen şair, mütefekkir Fatin DÂVUD ile benzer düşüncedeyim. O nedenle ki madalya gibi küçük ölçekli işlerden büyük haz almaktayım. Onların ihtiyaç duyduğu ilham kaynaklarına çoğundan çok yakın olduğumu hissediyorum.

Madalya

Madalya yapıcılığı çok iyi bir resim disiplini ile başlar. Bu resim disiplini içinde çok iyi bir anatomi bilgisi ve buna paralel olarak portrecilik mahareti gerekir. Bundan sonra kitapta mütemadiyen bahsedeceğimiz darp maharetine ihtiyaç vardır.

Hassas bir göz, titremeyen bir el darp becerilerinin fiziki temelidir. Madalya ustalığı, hâkkaklık mahareti tüm bu olmazsa olmazların bir bileşkesidir.

Sanatçı, bir sanat eserini anlatılarak tasviri sağlıklı sonuç vermeyebilir. Beraberinde eserin kendisini veya iyi bir fotoğrafını görmedikçe pek başarılı olamaz. Yani her zaman fotoğraf veya çizim desteğine ihtiyaç vardır.

Kanaatim o ki sanat tarihi, haliyle sanat tarihçileri para, madalya sanatını ihmal ettiği için sınıfta kalmıştır. Hele arkaik ve klasik dönem para ve madalyaları sanat olarak her türlü taktirin üstündedir. Öyle ki pantograftan kimsenin haberinin olmadığı, büyücin dahi bilinmediği, çelikten hele hele elmas uçtan kimsenin haberinin dahi olmadığı zamanlarda madenin madenle mücadelesini kazanan ustalara şapka çıkarmak lazım gelirdi. Arkeologların, sanat tarihçilerinin bu eserlerden, para ve madalyalardan hiç mi haberi olmadı?

Küçük şeyler başkalarına küçük gelebilir. Ama sanat tarihçilerine küçük belki de önemsiz gelmemeliydi. Lâkin fakirane o adsız zenaatkar ve sanatkar kahramanlara huzurunuzda bir kez daha saygıyla eğiliyorum. Bu kitap vesilesiyle gecikmiş dahi olsa acizane bir sanat kar, fakirane bir araştırmacı, bir dünya yurttaşı olarak gönülden vefaşinas hislerle hepsini yâd ediyorum. Bu eserimi onlara karşı gecikmiş bir borç addediyorum.

Bir başka yönden bakarsak arkeologlar ve sanat tarihçileri bu eserleri şüphesiz gördüler, kayıtlarda düştüler. Ancak eksik ve zayıf kaldılar zira onlar adeta sanatın vakanüvisleri gibiydi. Zarf tılar ama mazruf değillerdi hasılı sanatkar değillerdi.

Hani hayr hak Osmanlı Ecdadımızın meşhur bir sözü vardır.”Hüs'nü hattın kıymetini onu yazanlar bilir” diye. Demek oluyor ki sanatın kıymetini ancak sanatkârlar bilir. Bizden öncekilerin ve sonrakilerin hatasına düşmemek için Ülkemizdeki sanat ve sanat tarihi müfredatlarında bir an önce ehline baş vurarak, saha, saha samimi istişare heyetleri oluşturularak tashih yapmamız gerekiyor. Bu hassasiyetlerle bir kez daha hatırlatmak isterim ki tıpkı bir vücudun azaları bütünlüğünde, sanat ve sanat tarihi müfredatı yenilenmelidir.

Mevzunun esas noktası ise bizlerin “Batı'nın sanat saydığı şeyleri sanat, saymadıklarını sakat sayıp ondan kaçışımızdır”. İşte onun için ki sanata bakış nirengimiz çoğu vakit sakattır, eğridir. Onun için ki Batının müfredatında haliyle biz olamadığımız için, sanatta biz olarak varlık gösteremiyoruz, yok sayıyoruz. Daha kötüsü bunu sindiriyoruz, malesef benimsiyoruz.

Oysa ki batı da Amerika da, uzak doğuda güzel sanatlar eğitiminin verildiği kurumlar da heykel bölümlerinde madalya, madalyon, nişan yapımları ders olarak okutulmaktadır. Bizde bunlar bilinmemektedir.

Peki Bizde Bu İşler Nasıl Olur?

Bizde önemli olan sanat eserleri batılı sanatkârlara sipariş verilir- di. bunların birkaç örneği bu kitapta mevcuttur. Bir de hasbelkader sanatkâr olarak darphaneye alınan güzel sanatlar mezunu öğrenciler- rin ve bazı özel gayret sahiplerinin bürokrasi ve statüko prangasından bin bir gayretle, sıyrılıp, kurtulup, kendilerini yetiştirip yerli madalya yapmalarından ibarettir. Bunun da bazı güzel örneklerini bu eserde bu- lacaksınız.

Madalya Yapımı Nasıl Gerçekleşir?

Madalya yapımı mahalli, milli ya da milletler arası bir kuruluşun ma- dalyanın mevzuuna karar vermesi ile başlar. Akabinde mevzuya dair ön görüşlerin belirlenmesi ve sipariş edilebilir (günümüz iş hukukunda, şartname, hizmet alım talebi) hale gelmesi sağlanır. Bu aşamalarda da ilgili kurum konusunda uzman sanatkâr veya sanatkârların istişari gö- rüşünü alır. Hizmet için teşvikkar ve tatminkâr bir karşılık öngörülür.

Zira günümüzde mahalli olsun Milli olsun kurumsal yapısı olgunlaşmış kurumların illa ki zenaat ve sanat dair danışacakları ve hizmet talep edebilecekleri canlı, işler bir durumdaki yapıya her daim ihtiyaç vardır.

Olgunlaşan istişari görüşler, sipariş sanat-teknik şartnamesi haline dönüştürülür. Bu şartname ilanen yada davet usulü duyurulur.. Bu şartname içeriğinde ilgili sanatkarlardan gerektiğinde (önemli bir şahsiyet ise kişiye benzemesi hususunda bir ön çalışma da istenebilir.

Sanatkâr konuya özel ön araştırmalarını kâfi sürece analiz edip proje masasında toparlar. Taslaklar, eskizler yapar. Nihai taslağı alarak atöl- yesine geçer ve siparişte (sanat-teknik şartnamesinde) belirtilen asıl ebadın birkaç misli büyüklüğünde model için hazırlık yapmaya başlar.

Şüphesiz her sanatkârın kendine özgü bir çalışma metodu vardır. Bu- rada belirttiklerim, bugünün imkanları dahilinde haliyle kendi metodu- ma yakın olanın bir özetidir. Bu özetin öncesinde geçmişin sanatkârına da yeterince değinmeye çalışacağım.

Geçmişin sanatkârı da basacağı paranın ve madalyon 'un büyüğünü kolay bulunurluğu, kolay işlenirliğiyle nedeniyle ile çok muhtemel ki çamurdan yapmıştırlar. O dönemin sanatkârının elinde büyüğü-kü- çülten-küçüğü büyültten pantograf tabir edilen aletleri olmadığı için sanatkâr ikinci çalışmayı istenen büyüklükte yapıp onu birebir çamura işlemesi gerekirdi.

Bu çalışmada mutabık kalınırsa işe kolay aşınan, kolay bulunan bir maden olan bakırla devam edilir. Elde edilen bu ön dişi kalıptan çamur ya da mumla yapılan işin başarılı, olup olmadığına bakılır. Başarılı oldu- ğuna kanaat edilirse alt ve üst dişi kalıpları yapmaya koyuluruz.

İlk dönem sanatkârları dişi kalıp oyma işlerinde önce bronz daha son- ra ise demirden veya çelikten kalemler kullanmışlardır.

Darp (Baskı);

Darp (baskı) aşamasında levha haline getirilen altın ya da gümüş istenilen gramaja ge- tirildikten sonra ceviz kütük üzerine konur ve arada bir kor ateşe tutularak “güverse’ye” yani yuvarlak kürelere dönüştürülür. Akabinde başka bir örs üzerinde çekiçle dövülerek pul haline getirilir.

Pul halin getirme işlemi bittikten sonra paranın veya madalyonun örs üzerine konulan alt kalıbının üzerine ocakta kor haline getirilmiş madeni pullar yerleştirilir.

Onun üstüne de kalem şeklindeki üst kalıp konulur. Üst kalıba uygun bir çekiçle güçlüce defalarca vurulur ve böylece istenilen para ya da madalyanın ana şekli elde edilmiş olur.

Madenin kor haline getirilerek ısıtılması onun direncini kırar yani yumuşatır. Soğuk ma- den sert ve dirençli olur. Mevcut eski örnekler, darp işinin geçmiş dönemlerde böylece gerçekleştirildiğini işaret etmektedir.

Günümüz sanatkârı düne göre çok daha şanslı. Halkımızın deyimiyle “alet işler el övünür” misali çok daha zengin ve kullanışlı araç ve gereçler mevcut. Işığı olan ve derecesi ayar- lanabilir büyüteçler, çeşitli derecelerde yeterince elmas uçlu kalemler. Ergonomik kalem sapları, muhtelif özelliklerde ve sertlikte maden aşındırıcı takımları, hassas büyültücü yada küçültücü pantograflar var. Çeşitli tonajlarda presler, hassas teraziler, ısı kontrolü fırınlar, lav tabancaları ve gelişmiş kalıp teknolojileri mevcuttur.

Tüm bu kolaylıklara rağmen gerçek sanata onu adeta “ağızda demir leblebiyi çiğnerce- sine “ ulaşabiliyoruz.

Şahsi örneğimle, günümüz sanatçısının nasıl çalıştığına tekrar dönersek;

Portre çalışacaksam kişinin kabartmasını önce çamurdan çalışıyorum. Daha sonra üzeri- ne alçı dökerek dişi kalıbını alıyorum. Ardından sertleştirilmiş alçı ile tekrar erkek portre elde ediyorum. Şahsi atölye şartlarım yeterince uygun olmadığı için zenaatkar ve sanatçı dostlarımın daha uygun atölyelerindeki pantograf ustasıyla, çalışmamı istediğim ölçüde küçülterek, demir bloka, kütüğe işliyorum. Sonra fistür denilen elmas uçlu aşındırıcılarla en ince teferruatına dek çalışıyorum.

Daha sonra demir daha dayanıklı hale gelsin diye çelikleniyor.

Ardında azdırma işlemi yapılır. Yani dişi esas kalıbı hazırlama sıra gelir. Dört yüz tonluk bir preste birkaç defa basılarak dişi kalıp elde edilir..

Figürün neresine yazı gelecekse oraya göre yazının dişi kalıba geçirilmesine sıra gelmiş- tir.

Kalıbın ön yüzünde yapılan işlemler arka yüzü içinde sırasıyla aynen uygulanır. Diğer yan- dan istenilen kalınlık ve gramajdaki altın ya da gümüş pullar baskıya hazırdır ve nihai darp aşamasına geçilir.

Önce alt kalıp prese yerleştirilir ve üstüne pulları konur. Pullar kaymaması için alt kalıp kertiğine tutturulur ve üzerine dişi üst kalıp sabit tutturulur ve preslenir.

Tonlarca ağırlığın gücü pulu ezer ve bilezik çevresini sıkıştırır.

Şahsen bastığım yüksek değerli kabartma madalyalarında bu işlem en az 3 kez bazen de pul tavlandıktan sonra tesviye edilerek dördüncü kez basılır.

Avrupa

Cumhuriyet

Sanatçı M. Zeki Kuşoğlu'nun Çalışmaları

Altın, Gümüş ve Bakır Madalyalar

Sultan II. Murad

Boğazlıyan Kaymakamı
Şehit Kemal Bey

İstiklâl Madalyası Sanatkârı
A. Mesrur İzzet Bey

I. Gazi Sultan Murad Han

I. Sultan Beyazıd Han

Osmanlı Devlet
Arması

Osmanlı
Sultanları
Serisi

Osmanlı
Sultanları
Serisi

Osmanlı
Sultanları
Serisi

Osmanlı
Sultanları
Serisi

Osmanlı
Sultanları
Serisi

Osmanlı
Sultanları
Serisi

Osmanlı
Sultanları
Serisi

İstiklâl
Madalyamızın
Sanatkârı
A.Mesrur İzzet Bey

Milli Şehidimiz
Boğazlıyan
Kaymakamı
Kemal Bey

